

Itämeren suojelun ja kestävän käytön ohjelmallinen perusta ja haasteet

TAUSTAMUISTIO

Ympäristöministeriö / ympäristöneuvos Eeva-Liisa Poutanen
Kestävän kehityksen verkkosihteeristö
20.3.2009

Vesien ja Itämeren suojelulla pitkät perinteet

Pitkäjänteinen työ vesien suojelemiseksi aloitettiin Suomessa jo 1960-luvulla. Vesiensuojelun valtakunnalliset tavoitteet on määriteltävä vesiensuojelun tavoiteohjelmilla. Lähtökohtana on ollut vesien tilaa eniten haittaavien kuormitustekijöiden ja muiden sitä selvästi heikentävien toimintojen saaminen hallintaan. Yhdyskuntien ja teollisuuden kuormitus onkin olennaisesti pienentynyt, vaikka esimerkiksi yhdyskuntien puhdistamoihin liittyneiden kotitalouksien määrä ja metsäteollisuuden tuotanto ovat lisääntyneet.

Vuonna 2006 valtioneuvoston hyväksymä "**Vesien suojelun suuntaviivat**" ohjelma ulottuu vuoteen **2015** (Ympäristöministeriö 2007). Ohjelmassa määritellään toimia, joiden tavoitteena on saavuttaa vesien hyvä tila ja estää tilan heikkeneminen. Ohjelma koskee sisävesiä, rannikkovesiä ja pohjavesiä. Suuntaviivat tukevat vesipolitiikan puitedirektiivin edellyttämien alueellisten vesienhoitosuunnitelmien laatimista. Ne tukevat myös EU:n meristrategiadirektiivin ja Itämeren suojelukomission toimintaohjelman toimeenpanoa.

Ohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi toimitaan kuudella päätavoitealueella. Nämä ovat rehevöitymistä aiheuttavan ravinnekuormituksen vähentäminen, haitallisista aineista aiheutuvien riskien vähentäminen, vesirakentamisen ja vesistöjen säännöstelyn haittojen vähentäminen, pohjavesien suojelu, vesiluonnon monimuotoisuuden suojelu sekä vesien kunnostus.

Tärkein tavoite on rehevöitymistä aiheuttavan ravinnekuormituksen vähentäminen, mikä edellyttää hajakuormituksen, erityisesti maatalouden kuormituksen vähentämistä. Maatalouden ravinnekuormitusta tulee vähentää vuoteen 2015 mennessä vähintään kolmanneksella vuosien 2001-2005 keskimääräiseen tasoon verrattuna. Toimet maatalouden ravinnekuormituksen puolittamistavoitteen saavuttamiseksi tulisi toteuttaa mahdollisimman pian. Tavoitteiden saavuttamiseksi tarvittavia keinoja selvitetään hallinnonalojen yhteisellä jatkoselvityksellä. Yhdyskuntien ja kalankasvatuksen jätevesikuormituksen vähentämiseksi sovitaan toimialan kanssa vapaaehtoisista ympäristötavoitteista. Vesien kunnostuksia edistetään erityisesti vaelluskalakantojen elvyttämiseksi ja pitämiseksi elinvoimaisina.

Sekä nykyisen että kahden tätä edeltäneen hallituksen hallitusohjelmissa on painotettu Itämeren suojelun tärkeyttä ja kiireellisyyttä, koska tehdyt vesiensuojelutoimet eivät ole estäneet Itämeren ja Suomen rannikkovesien tilan heikkenemistä. Vuonna 2002 valtioneuvosto

hyväksyi **Suomen Itämeren suojeleohjelmaa** koskevan periaatepäätöksen (Ympäristöministeriö 2002). Ohjelmassa keskitytään kuuteen päätavoitealueeseen, jotka ovat rehevöitymisen torjunta, vaarallisten aineiden aiheuttamien riskien vähentäminen, Itämeren käytön aiheuttamien haittojen vähentäminen, luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja lisääminen, ympäristötietoisuuden lisääminen sekä tutkimus ja seuranta. Päästöjä vähennetään sekä Suomessa että kansainvälisen yhteistyön tuella lähialueen maissa. Itämeren suojeleohjelman toteutumisen edistämiseksi ympäristöministeriö hyväksyi vuonna 2005 Itämeren ja sisävesien suojeleohjelman toimenpideohjelman (Ympäristöministeriö 2005).

Suomen Itämeren suojeleohjelman ja toimenpideohjelman toteutumisen seuraamista varten ympäristöministeriö on asettanut korkeantason seurantaryhmän, jonka puheenjohtajana on ympäristöministeri.

Vesienhoitosuunnittelutoimilla vähennetään valuma-alueiden kuormitusta

Itämeren tilaan vaikuttaa merkittävästi koko valuma-alue ja sieltä tuleva kuormitus. Vuonna 2000 voimaantulleen vesipolitiikan puitedirektiivin tavoitteena on suojella, parantaa ja ennallistaa pinta- ja pohjavesiä niin, ettei niiden tila heikkene ja että vesistöjen tila on vähintään hyvä koko EU:n alueella vuonna 2015. Pintavesillä tarkoitetaan siis sisävesiä ja Itämeren rannikkovesiä. Suomessa direktiivi on pantu toimeen lailla vesienhoidon järjestämisestä ja siihen liittyvillä asetuksilla vesienhoitoalueista, vesienhoidon järjestämisestä ja ympäristölle vaarallisista ja haitallisista aineista.

Vesipolitiikan puitedirektiivin edellyttämässä vesien tilan luokittelussa ei tarkastella enää pelkästään vedenlaatua ja vesien käyttökelpoisuutta ihmisen kannalta, vaan otetaan huomioon koko vesiekosysteemin tila. Tuoreen selvityksen mukaan Pohjanlahden rannikkoalueen tila on arvioitu hyväksi, vaikka sen sisempien rannikkoalueiden tila on paikoin tyydyttävä. Suomenlahden ja Saaristomeren sisempien rannikkoalueiden tila on yleensä välttävä ja ulkosaariston tyydyttävä. Itäisellä Suomenlahdella tilanne on päinvastainen: ulkosaaristo on luokiteltu huonompaan tilaan kuin sisäsaaristo, koska ulkosaaristossa pohjaeläimistön on arvioitu lähes tyystin kuolleen laajoilla hapettomilla pohja-alueilla. Heikoimmillaan ekologisen tilan on arvioitu olevan Tammisaaren ja Inkoon saaristossa.

Entä saavutetaanko vesien hyvä tila vuoteen 2015 mennessä? Alustavien arvioiden mukaan noin kolmasosassa suunnittelun kohteena olleissa vesistöistä hyvä tila saavutetaan vasta tavoitevuoden jälkeen ja Suomenlahden ja Saaristomeren rannikkoalueilla mahdollisesti vasta vuoteen 2027 mennessä. Näillä alueilla tarvitaan erityisen tehokkaita vesiensuojelutoimia, jotta tavoitteeseen päästään edes vuonna 2027. Myös monien Etelä-, Länsi- ja Lounais-Suomen jokien tilan parantaminen hyväksi vaatii nykyistä paljon tehokkaampia vesiensuojelutoimia niin kuormituksen kuin vesirakentamisesta aiheutuneiden haittojen vähentämiseksi.

Asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi tarpeelliset toimenpiteet on nyt koottu vesienhoitosuunnitelmiksi, jotka on tehty jokaiselle seitsemälle vesienhoitoalueelle. Vesienhoitosuunnitelmat menevät valtioneuvoston hyväksyttäväksi vuoden 2009 aikana. Suunnitelmiin liittyvien toimien on oltava käynnissä viimeistään vuoden 2012 lopussa, jolloin aloitetaan vesienhoitosuunnitelmien tarkistus kuulemismenettelyineen.

Meristrategiadirektiivillä Itämerelle hyvä tila vuoteen 2020

Itämeren suojelun kannalta meristrategiadirektiivi, jonka komissio hyväksyi kesäkuussa 2008 on erittäin keskeinen. Direktiivi sisältää vahvan linkin EU:n vesipolitiikan puitedirektiiviin. Meristrategiadirektiivi oli luonnollinen jatke EU:n komission vuonna 2005 julkaisemalle meriympäristön suojelua ja säilyttämistä koskevalle teemakohtaiselle strategialle. Direktiivillä luodaan Euroopan merien suojelulle yhteiset ja yhdenmukaiset periaatteet. Lähtökohtana on ns. ekosysteemilähestymistapa, joilla turvataan meriympäristön jatkuva suojelu ja säilyttäminen ja estetään tilan huononeminen. Päättökohoituksena on, että kaikki Euroopan meret voivat saavuttaa hyvän ympäristön tilan vuoteen 2020 mennessä. Kullekin Euroopan merialueelle laaditaan ympäristön tilatavoitteet, tilan kuvaajia ja seurantaohjelmat. Direktiivi velvoittaa jäsenvaltiot laatimaan merialueilleen kansallisen meristrategian. Meristrategia sisältää arvion meriympäristön tilasta, tilaa koskevat tavoitteet, tilaa kuvaavat mittarit ja tilan seurannan. Jäsenvaltioiden on myös laadittava vuoteen 2015 mennessä kansallinen toimenpideohjelma merialueen tilan parantamiseksi. Toimenpideohjelman laatiminen edellyttää paitsi merivesien piirteiden ja ominaisuuksien analysointia myös merivesiin kohdistuvien paineiden ja vaikutusten analyysiä sekä taloudellisen ja sosiaalisen analyysin tekoa kyseisten vesien käytöstä sekä meriympäristön tilan huonontumisesta johtuvista kustannuksista. Ympäristöministeriö on käynnistänyt direktiivin täytäntöönpanoa koskevan kansallisen lainsäädännön valmistelun.

Direktiivi tuo Euroopan mertensuojeluun yhdenmukaisen lähestymistavan ja tavoitteet. Siinä painotetaan kansainvälisen yhteistyön tärkeyttä sekä EU:n jäsenmaiden kesken että EU:n ulkopuolisten maiden kanssa. Suomi on pitänyt tärkeänä, että direktiivin toimeenpanossa tulisi hyödyntää olemassa olevia rakenteita, kuten alueellisia merensuojelusopimuksia. Itämerellä tämä tarkoittaa erityisesti Itämeren suojelukomission (HELCOM) piirissä tehtyä työtä. Direktiivin sisältämä merialuekohtainen lähestymistapa tavoitteiden ja toimenpiteiden laatimisessa takaa, että esimerkiksi Itämeren erikoispiirteet voidaan huomioida.

EU:n yhdenmetyllä meripolitiikalla lisätään päätöksenteon horisontaalisuutta

EU:n yhdenmetyllä, horisontaalinen ja monialainen meripolitiikka kattaa kaikki meriin ja valtameriin liittyvät näkökohdat. Sen ensisijainen tavoite on parantaa merellisten luonnonvarojen kestävä käyttöä ja merellisten työpaikkojen ja elinkeinojen edellytyksiä. EU:n meripolitiikan pitäisi muuttaa unionin merialoihin soveltamaa lähestymistapaa. Sen sijaan, että meriin liittyviä toimintoja – esimerkiksi kalastusta, matkailua ja energiansaantia – hallinnoitaisiin erikseen toimialakohtaisesti, yhdenmetyssä meripolitiikassa otetaan huomioon kaikki asiaan liittyvät alat, mikä parantaa politiikkojen ja päätöksenteon tehokkuutta. Yhdenmetyllä politiikan avulla on mahdollista tehostaa kansainvälistä meriasioiden hallintoa ja EU:n ensisijaisten tavoitteiden saavuttamista tällä alalla. On tärkeää nähdä meripolitiikan rooli myös merensuojelun tavoitteiden saavuttamisen edistäjänä. Meristrategiadirektiivi ymmärretäänkin meripolitiikan ympäristöpilarina.

EU on laatinut erityisen meripolitiikan toimintasuunnitelman. Tavoitteisiin kuuluu mm. esteetön eurooppalainen meriliikennealue, eurooppalainen merentutkimusstrategia ja meriliikennepolitiikka

Tämän päivän merensuojelussa pyritään ylittämään perinteinen sektoriajattelu ja luomaan kokonaisvaltainen näkökulma. Hyvällä alueiden ja maan käytön suunnittelulla voidaan ohjata esim. tuulipuistojen sijoittamista meriympäristön suojelun kannalta edullisiin kohteisiin.

Itämeren suojelu vaatii kansainvälistä yhteistyötä

Suomen vesiensuojelupolitiikkaan vaikuttaa eri tasoilla (globaali, alueellinen, EU ja naapurimaat) harjoitettava kansainvälinen yhteistyö. Suomi osallistuu aktiivisesti kansainvälisten sopimusten ja muun yhteistyön valmisteluun tuoden mukaan oman asiantuntemuksensa ja varmistamalla sen, että kansalliset näkökohdat otetaan riittävästi huomioon. Toisaalta huolehditaan myös siitä, että kansainvälisesti sovitut velvoitteet pannaan kansallisesti täytäntöön.

Globaalia yhteistyötä

Useat maailmanlaajuiset sekä alueelliset kansainväliset ympäristösopimukset vaikuttavat vesiensuojeluun. Ilmastomuutoksen hillitsemiseksi astui vuonna 1994 voimaan YK:n ilmastosopimus ja kesällä 2005 tätä täsmentävä Kioton pöytäkirja. Tällä hetkellä käydään neuvotteluja vuoden 2012 jälkeisestä sopimusjärjestelmästä. Neuvottelut on määrä saada päätökseen vuonna 2009 Kööpenhaminassa. Biologista monimuotoisuutta säätelee vuonna 1994 voimaan tullut YK:n yleissopimus, joka kattaa myös meret ja sisävedet. Vesiluonnonsuojeluun liittyy monia muita kansainvälisiä yleissopimuksia ja alueellisia sopimuksia, jotka koskevat mm. kosteikkojen, luonnonvaraisten kasvien ja niiden elinympäristöjen sekä muuttavien eläinten suojelua.

Kansainvälinen merenkulkujärjestö (International Maritime Organization, IMO) on YK:n alainen, kansainvälinen merenkulun turvallisuus- ja ympäristöasioita hallinnoiva järjestö. Myös Itämerellä noudatetaan IMO:n globaaleja päätöksiä ja edesautetaan Itämeren alueen suojelutoimia. Itämeri on lisäksi MARPOL-yleissopimuksen mukainen erityisalue, jossa öljypäästöjä, kiinteitä jätteitä ja ilmapäästöjä koskevat muita merialueita tiukemmat määräykset. IMO:n viimeaikaisilla päätöksillä on mm. nopeutettu yksirunkoisten öljytankkerien käytöstä poistoa, asetettu rajoituksia ja määräyksiä öljysäiliöaluksille, ns. antifouling sopimuksella on kielletty tributyylitinaoksidin (TBT) käyttö laivojen vedenalaisten osien maaleissa ja laadittu sopimus vieraslajien torjumiseksi (ns. painolastivesisopimus). IMO on myös antanut koko Itämerelle, Venäjän aluevesiä lukuun ottamatta, erityisen herkän merialueen aseman (PSSA), jolla on toteutettu erityisiä merenkulun turvallisuutta edistäviä toimia. MARPOL-yleissopimuksen ilmansuojeluliitteen viime vuonna hyväksytyillä muutoksilla vähennetään edelleen vaiheittain laivojen typenoksidi- ja rikinoksidipäästöjä. HELCOM-yhteistyössä pyritään myös MARPOL-sopimuksen alusten jätevesiä koskevan liitteen uudistamiseen.

Vaaralliset aineet ovat viime vuosina jääneet vähemmälle huomiolle yleisessä keskustelussa, mutta se ei kuitenkaan tarkoita, että ongelma olisi vähentynyt tai poistunut. Vaarallisten aineiden päästöt joutuvat Itämereen joko yhdyskunta- ja teollisuusvesien sekä valumavesien mukana tai ilmaperäisesti. Päästöjen ja valumien tehokas vähentäminen ei ole mahdollista ilman kansainvälistä yhteistyötä. Erityisesti pysyvät orgaaniset yhdisteet aiheuttavat vaarallisia ympäristö- ja terveysongelmia, koska ne kulkeutuvat kauas päästölähteistä.

Pysyvien orgaanisten yhdisteiden (POP) tuotantoa, kauppaa, käyttöä ja päästöjä rajoitetaan sekä YK:n alaisen Euroopan talouskomission (ECE) kaukokulkeutuvien ilmansaasteiden rajoittamista koskevan sopimuksen että maailman laajuisen POP-sopimuksen (Tukholman sopimus, 2001) avulla. Alkuvaiheessa sopimukseen sisältyy yhteensä 12 yhdistettä, joille on asetettu voimakkaita rajoituksia. Toimenpiteet ovat myös Itämeren suojelun kannalta tärkeitä. Suomi on sitoutunut kansainvälisten sopimusten ja EU-direktiivien asettamiin vaarallisten aineiden vähennystavoitteisiin.

Alueellinen yhteistyö

Itämeren kannalta erittäin keskeinen kansainvälinen sopimus on Itämeren alueen merellisen ympäristön suojelua koskeva yleissopimus (1974, uudistettu vuonna 1992), jonka osapuolina ovat kaikki Itämeren rantavaltiot sekä EU. Sopimuksen puitteissa on päästy yksimielisyyteen kuormituksen vähentämistavoitteista, laadittu Itämeren suojeluohjelma erityisongelmakohteiseen (HELCOM Baltic Sea Joint Comprehensive Environmental Action Programme; Hotspots), seurattu Itämeren tilan ja kuormituksen kehittymistä sekä annettu erilaisia suosituksia mm. kuormituksen ja merenkulun ympäristöhaittojen vähentämiseksi. **HELCOM:n uusi Itämeren suojelun toimintaohjelma** hyväksyttiin marraskuussa 2007 - (Baltic Sea Action Plan, BSAP). Toimintaohjelman tavoitteena on Itämeren meriympäristön hyvä tila vuoteen 2021 mennessä. Tavoitteen saavuttamiseksi Itämeren rantavaltiot sopivat toimista ja suosituksista, joilla mm. vähennetään rehevöitymistä, parannetaan merenkulun ympäristönsuojelua, vähennetään haitallisten aineiden päästöjä ja edistetään luonnonsuojelua. Myös HELCOMin toimintaohjelma (BSAP) edellyttää kansallisen toimeenpano-ohjelman valmistelua vuoteen 2010 mennessä. Maiden esittämien ohjelmien tehokkuutta ja riittävyyttä arvioidaan vuonna 2013 pidettävässä ministerikokouksessa.

HELCOM:n toimintaohjelmassa Itämeren maat lähestyvät keskeisimpiä ongelmia asettamalla meriympäristön tilalle tavoitteet ja sopimalla parhaimpaan tutkimustietoon perustuen yhteisestä toimenpideohjelmasta, jolla tavoitteisiin uskotaan päästävän. Erityisesti rehevöitymisosion kuormituskatto- ja taakanjakoaajattelu on merkittävä uusi avaus. Kuormituskatto on asetettu kullekin merialueelle rehevöitymistilanteen perusteella, pitäen tavoitteena rehevöitymisen hallintaa ja HELCOM:n hyväksymien ekologisten tavoitteiden, kuten kirkkaan meriveden saavuttamista. Kuormitusvähennykset osoitetaan koko Itämerelle ja Itämeren eri alueille. Lisäksi kullekin HELCOM-maalle osoitetaan kuormitusvähennystavoite yhteisesti sovitun taakanjakoperiaatteen pohjalta. Kuormitusvähennyksien saavuttamisen tavoitevuosi on 2016.

Rehevöitymisen torjumiseksi hyväksytyt suositukset koskevat yhdyskuntien ja haja-asutusalueiden jäteveden puhdistuksen tehostamista ja pyykinpesuaineiden fosfaattien kieltämistä. Toimintaohjelma puutuu erityisesti maataloudesta peräisin olevaan hajakuormitukseen. Helsingin sopimuksen maataloutta koskevaa liitettä ja suosituksia on ajanmukaistettu. Siihen liittyy ehdotuksia toimenpidevalikoimasta maatalouden ravinnekuormituksen vähentämiseksi sekä päätös vuoteen 2009 mennessä koottavasta ravinnekuormituksen kannalta merkittävien eläintilojen listasta ("hot spot" -kohteista). Lisäksi toimintaohjelmassa on pidetty tärkeänä vaikuttaa EU:n yhteisen maatalouspolitiikan välitarkasteluun.

Erityisesti Suomenlahden tilaan vaikuttaa **Venäjän kanssa tehtävä yhteistyö**. Ympäristöministeriön Venäjä-yhteistyön tavoitteet (2008–2011) määrittelee Suomenlahden tilan parantamisen ympäristöyhteistyön painopisteet vesiensuojelussa. Muita vesiensuojeluyhteistyön toimialoja ovat öljyntorjunnan parantaminen ja vaarallisten aineiden hallinta.

Investoinneilla Pietarin jätevesihuoltoon voidaan Suomenlahden tilaa parantaa kustannustehokkaasti. Pietarin jätevesistä vielä noin 15% laskee käsittelemättöminä Suomenlahteen. Suomen ja Ruotsin rahoituksella on laadittu Pietarin vesihuoltolaitoksen investointiohjelma, jonka toteuttaminen lopettaa käsittelemättömien jätevesien johtamisen Nevaan ja Suomenlahteen ja tehostaa jätevesien ravinteiden poistoa. Pietarin vesihuoltolaitoksen tavoitteena on täyttää HELCOM:n suositukset vuoteen 2015 mennessä. Suomen tavoitteena on edistää kansainvälisen rahoituksen järjestymistä tarvittaviin investointeihin.

Maa- ja kotieläintaloustuotannon voimakas elpyminen Leningradin alueella on uusi uhka Suomenlahdelle. Ympäristöministeriö on käynnistänyt toimet Pietarin ulkopuolisen Suomenlahden valuma-alueen kuormituksen selvittämiseksi sekä kustannustehokkaiden investointien ja yhteistyöhankkeiden kehittämiseksi. Lisäksi Venäjän ja Viron kanssa on käynnistetty hankeyhteistyö, johon pyritään saamaan rahoitusta EU:n raja-alueohjelmista.

Euroopan unioni on antanut vuonna 2002 rannikkoalueiden yhdenmätyn käytön ja hoidon suosituksen, jonka toimeenpanemiseksi Suomessa on laadittu **Suomen rannikkostrategia**. Sen tavoitteena on rannikkoalueiden käytön ja hoidon kestävyuden lisääminen. Itämerellä toimijoiden määrä on suuri.

Euroopan Unionin Itämeristrategiasta lisävoimaa Itämeren suojeluun

EU:n Itämeristrategian tavoitteena on puhdas ja terve Itämeri sekä taloudellisesti vahva ja menestyvä alue. Vision saavuttaminen edellyttää kaikkien Itämeren rantavaltioiden yhteisiä, määrätietoisia ja tehokkaita toimia ja sitoutumista. Komission johdolla valmisteltava EU:n Itämeristrategia tarjoaa alueellisesti kohdennetun politiikkakehikön edistää merkityksyksiä. Komissio on hahmotellut strategiaan neljä pilaria, jotka ovat 1) Itämeri kestävän ympäristöpolitiikan alueena, 2) taloudellisesti menestyvä alue, 3) kiinnostava ja hyvien yhteyksien varassa toimiva alue ja 4) turvallinen alue. EU-strategia kattaa laajasti EU-politiikan eri sektorit mukaan lukien sisämarkkinat ja innovaatiopolitiikan. EU:n Itämeristrategia on ensisijaisesti EU:n sisäinen strategia, joka koskee EU:n tavoitteita ja "sisäpolitiikkaa" Itämerellä. Konkreettisten tulosten aikaansaamiseksi useilla sektoreilla, erityisesti ympäristönsuojelussa ja meriturvallisuudessa, tarvitaan kuitenkin yhteistyötä myös Venäjän ja muiden kolmansien maiden kanssa.

Suomen esittämiin EU:n Itämeristrategian painopisteisiin kuuluvat Itämeren suojelu, turvallinen meriliikenne, meripelastusyhteistyö ja vahva sisäinen turvallisuus. Sen lisäksi Suomelle tärkeä elementti on Venäjän kytkeminen mukaan alueen kehitykseen. Suomi on korostanut, että EU:n Itämeri-strategian avulla tulisi löytää parhaat ja tehokkaimmat välineet yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Strategian avulla voidaan tehostaa jo käynnissä olevien toimintaohjelmien ja säännösten toimeenpanoa Itämerellä. Lähtökohtana on, että uusia rakenteita ei tarvita. Suomi on korostanut, että HELCOM:n toimenpideohjelma (BSAP) on oleellinen osa myös EU:n Itämeristrategian toimeenpanoa.

Komission aluepolitiikan pääosasto valmistelee parhaillaan EU:n Itämeri-strategiaa ja sen toimenpideohjelmaa, josta ensimmäinen luonnos on ollut kommentteilla ja josta komissio on myös järjestänyt kahdenkeskisiä neuvotteluja maiden kanssa. Komission tarkoitus on saada strategia valmiiksi touko/kesäkuussa. Ruotsin tavoitteena sen puheenjohtajakaudella on, että strategia hyväksytään lokakuun Eurooppa-neuvostossa.

Itämeri-selonteko

Eduskunnan ulkoasianvaliokunta on käsitellyt Itämerta ja sen tilaa vuonna 2007. Ulkoasianvaliokunnan mietinnössä (UaVM 7/2007 vp) edellytetään, että valtioneuvosto antaa eduskunnalle Itämeri-politiikkaa koskevan selonteon vuoden 2008 aikana. Valiokunta totesi mietinnössään, että Itämeri-politiikkaa koskevan selonteon tulisi tarkastella myös pohjoisen ulottuvuuden yhteyttä Itämeripolitiikkaan. Selontekoa ei kuitenkaan annettu vielä 2008, sillä valmistelun aikatauluun on vaikuttanut mm. EU:n Itämeristrategian aikataulu ja parhaillaan molempia valmistellaan rinnakkain. Itämeri-selonteossa lähtökohtana on nykyisen hallituksen ohjelma. Tarkoituksena on kattaa Suomen toimet, joita edistetään toisaalta EU-strategian, IMO:n ja HELCOM:n kautta ja toisaalta kansallisesti tai kahdenkeskeisesti naapurimaiden kanssa. Itämeri-selonteossakin rehevöitymisongelma sekä meriliikenne ja sen ympäristövaikutukset nousevat keskeiseen osaan. Selonteon valmistelusta vastaa valtioneuvoston kanslia ministeri Thorsin johdolla. Selonteon valmistelua ohjaa ja seuraa ad hoc ministeriryhmä sekä EU:n Itämeristrategian virkamieskoordinaatiosta vastaava Itämeriryhmä, jota johtaa myös valtioneuvoston kanslia. Itämeri-selonteko on tarkoitus viedä hallituksen iltakoulun kautta hallituksen ja eduskunnan käsittelyyn ennen kesäloomia.

Haasteita Itämeren suojelussa

Suojelutoimenpiteistä huolimatta Itämeren ekologisessa tilassa ei ole tapahtunut merkittävää paranemista. Juuri ilmestyneen HELCOM:n rehevöitymistä käsittelevän laajan tilanarvion perusteella koko Itämeri, lukuun ottamatta Perämerta ja Kattegatia, on luokiteltu rehevöityneeksi. Lyhyen aikavälin tavoite tulisi olla meren tilan heikkenemisen pysäyttäminen.

Jotta saavutetaan HELCOM:n toimenpideohjelman, EU meristrategiadirektiivin ja vesipolitiikanpuitedirektiivin sekä kansallisen vesiensuojelun suuntaviivat vuoteen 2015 asettamat tavoitteet hyvästä vesi-/meriympäristön tilasta, tulee mereen sekä ilman kautta että maalta valuma-alueelta tulevaa kuormitusta pystyä pienentämään merkittävästi.

Itämeren suojelun kannalta suurimmat ravinteiden (typpi ja fosfori) kuormituslähteet ovat maatalous sekä yhdyskuntajätevedet erityisesti Venäjällä ja Puolassa. Lisäksi meriliikenteen käymäläjätevesipäästöjä aavalla merellä tulisi rajoittaa. Vaikka niiden prosentuaalinen osuus kokonaiskuormituksesta on vähäinen, laivareittien lähellä, matalilla vesillä niillä on merkitystä rehevöittävinä päästöinä. Käymäläjätevesien rajoittaminen vaatii toimia IMO:ssa ja Itämeren maiden yhteisiä ponnisteluja HELCOM:ssa. Juuri päättyneessä HELCOM:n vuosikokouksessa yhteisen aloitteen vieminen ripeästi IMO:n käsittelyyn kuitenkin kariutui Venäjän vastustukseen.

Vanhasen toisen hallituksen ohjelmassa edellytetään Itämeren suojeluskenaarion (Sternin malli) laatimista, jossa selvitetään vaihtoehtojen yhteiskunnalliset ja taloudelliset vaikutukset. Taloudellista ja sosiaalista analyysiä edellytetään myös EU meristrategiadirektiivissä. HELCOM:n toimenpideohjelmassa korostetaan puolestaan kustannustehokkaita toimia. Tulisi siis pystyä arvioimaan paitsi sitä, millaisia kustannuksia esim. rehevöitymisen torjunta tuo ja mitä taloudellisia ja sosiaalisia vaikutuksia rehevöitymisen torjunta aiheuttaa myös sitä, mitä kustannuksia syntyy, jos toimet jätetään suorittamatta. Esiselvityksiä on tehty

sekä Suomessa että Ruotsissa ja seuraavaksi pyritään käynnistämään jatkohankkeita. Itämeren kansainvälisen yhteistyön tavoitteena on saada aikaan koko Itämeren kattava kustannus-
tehokkuusanalyysi.

Ohjelmallinen perusta Itämeren suojelulle on varsin vankka ja tavoitteita ja toimenpideohjelmia on hyväksytty sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Haasteena onkin jo sovittujen toimenpiteiden täytäntöönpano sekä täytäntöönpanoa tukevien kansallisten ja kansainvälisten keinojen tehokas käyttö ja parantaminen.

Kysymyksiä keskustelun pohjaksi:

- 1. Tulevaisuudessa tarvitaan entistä enemmän sektoreiden välistä vuorovaikutusta kansallisessa päätöksenteossa. Mitä keinoja horisontaalisen lähestymistavan edistämiseksi on ja miten eri tahot voivat tukea mahdollisten esteiden ylipääsemistä?*
- 2. Miten eri sidosryhmien sitoutumista tavoitteiden saavuttamiseksi ja päästöjen vähentämiseksi voidaan parantaa? Minkälaisia "porkkanoita" voidaan tarjota esim. kunnille, laivayhtiöille, maataloudelle, yrityksille ja tavallisille ihmisille? Tarvitaanko myös "keppiä"?*
- 3. Kuinka Itämeren suuret ravinnekuormittajat, erityisesti Puola ja Venäjä, saadaan sitoutumaan toimiin? Miten kansainvälisen yhteistyön välineitä pitää kehittää?*

Liite. Itämeren suojelun kannalta tärkeitä strategioita, ohjelmia ja päätöksiä

